

Nieuwsbrief IBW-IN

Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer - Instituut voor Natuurbehoud

Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer
Vestiging Geraardsbergen
Gaverstraat 4 - 9500 Geraardsbergen
Tel.: 054-43 71 11 - Fax: 054-43 61 60

Vestiging Groenendaal
Duboislaan 14 - 1560 Hoeilaart
Tel.: 02-658 04 10 - Fax: 02-657 96 82

Wetenschappelijke Instellingen van de
Vlaamse Gemeenschap

Internet: <http://www.ibwvlaanderen.be/> - <http://www.instat.be/>
Milieuportaalsite Vlaamse Gemeenschap: www.milieuinformatie.be

8e jaargang, 4e trimester, oktober 2005

Instituut voor Natuurbehoud
Kliniekstraat 25 - 1070 Brussel
Tel.: 02-558 18 11 - Fax: 02-558 18 05

Duiken de vissen onder het kanaal?

In Lier en in Grobbendonk wordt de Kleine Nete door een sifon onder het Netekanaal en het Albertkanaal geleid. Een sifon is een grote buis die een waterloop onder een kanaal brengt, en waarin dus twee knikken zitten. Om na te gaan of vissen zich door een sifon verplaatsen, hebben we een experiment opgezet. We vingden vissen stroomopwaarts en stroomafwaarts de sifon en rustten ze uit met een PIT-merkteken (Passive Integrated Transponder). Dit is een zender die we inbrengen in de lichaamsholte van de vis. Elke zender heeft een unieke code zodat we de vissen individueel kunnen herkennen.

Na het merken hebben we alle vissen stroomafwaarts de sifon uitgezet. Door ze weg te halen uit hun vertrouwde habitat, kregen de vissen die stroomopwaarts gevangen werden, een aansporing om terug te keren naar hun oorspronkelijk leefgebied. Om de vissen opnieuw te kunnen vangen, hebben we stroomopwaarts en stroomafwaarts de sifon fuiken geplaatst.

Het onderzoek toont aan dat er wel degelijk migratie doorheen de sifon gebeurt: we konden 38 vissen van acht verschillende soorten (baars, blankvoorn, gibel, kopvoorn, zeelt, riviergrondel, rietvoorn en biermpje) terugvangen. Zij trokken actief door de sifon.

Ter hoogte van de stuw in Grobbendonk vingden we enkele trekvissen die over grote afstanden migreren zoals paling en bot. Dit wijst erop dat vissen vrij kunnen migreren van de Noordzee tot de stuw. Deze trekvissen migreerden ook

door de sifon.

We zien echter ook dat vissen zich ophopen net stroomafwaarts de sifon, wat erop kan wijzen dat migratie belemmerd wordt ter hoogte van de sifon. Doordat het niet haalbaar is om een hele populatie vissen te merken, kunnen we jammer genoeg geen beeld krijgen van het aandeel vissen dat deelneemt aan de migratie door de sifon. Een duidelijke conclusie blijft hierdoor achterwege.

Contactpersonen

Hilde Verbiest, tel: 02-658 04 27; e-mail: hilde.verbiest@inbo.be
Caroline Geeraerts, tel: 02-658 04 25; e-mail: caroline.geeraerts@inbo.be

In memoriam Nico Van Pee (1972-2005)

Zaterdagmorgen 3 september 2005 kwam onze collega Nico Van Pee, arbeider bij het team visonderzoek van het IBW in Groenendaal, om het leven bij een motorongeval. Een auto maaide hem van de baan en Nico overleed ter plaatse. Amper 32 jaar was hij, nog een heel leven voor zich.

Nico, je zal ons altijd bijblijven als een harde werker, werken was je leven.

Je stond op je strepen bij het uitvoeren van het werk, met half werk was je niet tevreden. Je was iemand die er altijd voor 100 % voor ging!

Je was veelzijdig en deelde graag je werkervaring en kennis met anderen.

Met jou Nico verveelden we ons nooit tijdens het werk, werken met jou betekende een meerwaarde voor de werksfeer.

Je was in-goed en zo gevoelig, steeds op zoek naar vriendschap en contact.

We weten dat we je nooit echt zullen verliezen.

Nico, als we aan je terugdenken, dan denken we vooral aan de grappige momenten die we samen hebben beleefd, wij denken dat je dit zo zou gewild hebben.

Jouw lach zal nooit ver weg zijn.

Wij, je werkmakers, zeggen je geen vaarwel, je blijft immers voor altijd onder ons.

Ecologische gebiedsvisie kanaal Gent-Brugge en omgeving

In opdracht van de Administratie Waterwegen en Zeewezen (AWZ) werken we in het IN 'verkennde ecologische gebiedsvisies' uit voor de meeste bevaarbare waterlopen. We doen dit volgens een vast stramien. In een 'omgevingsanalyse' verzamelen we de historische, huidige en potentiële abiotische en biotische gegevens, samen met de juridische en maatschappelijke randvoorwaarden en bestaande beleids-opties. Op basis hiervan stellen we natuurstreefbeelden voor. Naargelang het ambitieniveau werken we een minimaal en optimaal natuurontwikkelingsscenario uit, zodat een fasering in tijd en ruimte mogelijk is. De scenario's vormen de basis voor het aanduiden van gebieden met natuur als hoofd-, neven- of basisfunctie.

Het kanaal Gent-Brugge is zeer oud - de eerste uitgravingen gaan terug tot de 13^e eeuw - en de bedding volgt grotendeels de valleien van twee historische riviertjes, de Hoge Kale en de Zuidleie. Hierdoor is het verloop vaak heel kronkelend. De laatste 200 jaar is gestaag gewerkt om de bochten zoveel mogelijk af te snijden om het scheepvaartverkeer te vergemakkelijken.

De bermen van het kanaal hebben een hoge ecologische waarde: er zijn verschillende zeldzame vegetatietypes aanwezig. De kanaalbermen dienen ook als leefgebied, verbindingsweg en toevluchtsoord voor vele zeldzame soorten. Verschillende valleigebieden staan hydrologisch in nauwe relatie met het kanaal en hebben een hoge natuurbehoudswaarde (bv. laagveenrelicten in de vallei van de Zuidleie).

In de gebiedsvisie formuleren we beheer- en inrichtingsvoorstellen per zone. Daarbij maken we een onderscheid tussen de waterweg zelf en het aangrenzend gebied. Op basis van de huidige soortensamenstelling en de natuurpotenties bakken we een aantal zones af, die prioritair een natuurvriendelijk beheer vereisen. We leggen de relatie tussen het type oeververdediging en de oevervegetatie, met daaraan gekoppeld een aantal mogelijke natuurgerichte maatregelen.

De ecologische gebiedsvisie kan richting geven aan het (ecologisch) beleid van de waterwegbeheerder, de ruimtelijke planning en de opmaak van allerlei beheerplannen.

Een pdf-versie van de ecologische gebiedsvisie is beschikbaar op www.instnat.be.

Contactpersonen

Andy Van Kerckvoorde, tel: 02-528 89 02, e-mail: andy.vankerckvoorde@inbo.be - Kris Decler, tel 02-558 18 47; e-mail: kris.decleer@inbo.be

Jacobskruiskruid onder vuur, terecht of niet?

Over jacobskruiskruid wordt het schrikbeeld van een oprukkende sluipmoordeenaar van paarden opgehangen. Wij willen graag een paar wetenschappelijke feiten op een rijtje zetten.

Jacobskruiskruid bevat 'pyrrolizidine alkaloiden' (PA's). Dit zijn giftige stoffen die bij opname door dieren nauwelijks afgebroken worden en zich in de lever opstapelen.

Planten hebben gifstoffen evolutionair ontwikkeld als

afweermiddel tegen vraat door dieren. Deze strategie is effectief: paarden en runderen zullen uit zichzelf jacobskruiskruid niet aanraken. Toch kan een risico ontstaan wanneer de dieren geen ander voedsel vinden of wanneer jacobskruiskruid als hooi wordt aangereikt. Schapen en geiten zijn veel minder gevoelig voor PA's.

Een dodelijke dosis jacobskruiskruid komt neer op 50 tot 200 gram gedroogde plant per kg lichaamsgewicht. Voor een 20-jarig paard van 500 kg komt dit ruwweg neer op een jaarlijkse consumptie van 250 tot 1000 volgroeide planten. Meldingen van vergiftiging bij mensen zijn in West-Europa niet bekend.

De plant komt overal voor in Vlaanderen. Hij kiemt alleen op kale bodems en heeft een sterke voorkeur voor droge, lichtrijke, licht geroerde bodems. In weiden wijzen haarden van jacobskruiskruid meestal op overbegrazing. Jacobskruiskruid verschijnt ook op open plekken die door maaibeheer in de grasmat ontstaan. Verdient de plant hiervoor het etiket 'schadelijke soort'? Zijn aanwezigheid kan ook getuigen van evenwichtig biologisch leven in een grasland en met zijn weelderige bloemtrossen vormt hij een belangrijke voedselbron voor bloembezoekende insecten.

Over het algemeen is er geen reden tot ongerustheid. Als men toch maatregelen wil treffen, dan zal men vooral oog moeten hebben voor de lokale oorzaken. Brongerichte maatregelen kunnen zijn: het verlagen van de graasdruk, bijvoederen en/of het gebruik van lichtere machines. Waar dit niet mogelijk is, is een effectgericht beheer van één of twee maal (selectief) maaien per jaar een duurzaam alternatief.

Actieve bestrijding is in Groot-Brittannië inefficiënt gebleken en leidt soms tot een averechts effect: bespoten planten verliezen hun typische afstotelijke geur en het uittrekken van planten schept telkens weer gunstige kiemplaan-ten.

Jacobskruiskruid heeft ook een natuurlijke vijand: de jacobsvlinder. De oranje-zwart gekleurde rupsen kunnen in sommige jaren jacobskruiskruid op een perceel decimeren.

Contactpersonen:

Kris Decler, tel 02-558 18 47; e-mail: kris.decleer@inbo.be

Jan Wouters, tel 02-528 89 07; e-mail: jan.wouters@inbo.be

Paling, opeten of teruggooien?

In Vlaanderen geldt er nog tot het einde van dit jaar een algemeen meeneemverbod voor paling en een meeneemverbod voor alle vis op de 5 zwaarst vervuilde wateren. Dit verbod kwam er in 2002 omwille van de zeer hoge vervuilingsgraad aangetroffen in vis en de risico's voor de volksgezondheid die hieraan verbonden zijn.

Intussen hebben recente IBW-metingen aangetoond dat de vervuiling in vis nog steeds zeer zorgwekkend is. Bovendien brachten analyses van nieuwe verontreinigende stoffen nieuwe risico's voor de volksgezondheid aan het licht.

Zo werd bijvoorbeeld op de Schelde ter hoogte van Oude-naarde de op één na hoogste concentratie ter wereld aan gebromeerde vlamvertragers aangetroffen, ooit gemeten in vis. Daarnaast blijven PCB-concentraties in Vlaanderen hoog ten opzichte van de buurlanden en op de overgrote meerderheid van de plaatsen (ver) boven de consumptienorm.

Een studie van de Hoge Gezondheidsraad berekende het gezondheidsrisico voor sportvissers door het eten van zelfgevangen vis. Conclusie was dat het geregeld eten van zelfgevangen paling uit Vlaamse binnenwateren waarschijnlijk risico's inhoudt voor de gezondheid.

Het IBW wenst hier nog aan toe te voegen dat ons palingbestand nog steeds zeer sterk achteruitgaat. De hoeveelheid jonge paling (glasaal) die vanuit zee de mondingen

van onze Vlaamse rivieren optrekt, bedraagt momenteel minder dan 1% ten opzichte van ongeveer 30 jaar geleden. In een recent advies van de Internationale Raad voor de Verkenning van de Zee (ICES) wordt geadviseerd om de palingvangst te verminderen tot een niveau "zo dicht mogelijk bij nul" om een mogelijk herstel toe te laten.

Contactpersonen:

Geert Goemans, tel: 02-658 04 24; e-mail: geert.goemans@inbo.be

Claude Belpaire, tel: 02-658 04 11; e-mail: claude.belpaire@inbo.be

Zeldzame paddestoelen sieren de IBW-berm

De schralere gedeelten van de bloemrijke, beheerde berm van het IBW in de Gaverstraat 4 in Geraardsbergen zijn een waar toevluchtsoord voor zeldzame graslandpaddestoelen. Niet minder dan zes soorten wasplaten hebben we er al waargenomen: weidewasplaat, sneeuwzwammetje, elfenwasplaat, vuurzwammetje, kabouterwasplaat en zwartworden wasplaat.

Wasplaten noemt men wel eens de orchideeën van de paddestoelen: niet alleen omdat ze kleurrijk zijn, maar ook omdat ze meestal met meerdere soorten samen groeien in zeer oude, onbemeste schrale graslanden. Het duurt vele decennia vooraleer een soortenrijk wasplaatgrasland zich ontwikkelt. Wasplaten zijn daarom geschikte indicatoren voor de natuurwaarde van graslanden. De meeste soorten zijn sterk bedreigd doordat deze kwetsbare biotopen verruigen, bemest worden of ingeplougd worden. Graslandjes met meer dan 10 soorten zijn heel zeldzaam in Vlaanderen. Eén grasland in de Voerstreek telt meer dan 20 soorten.

In wasplaatgraslanden komen ook enkele andere graslandpaddestoelen voor die in bemeste graslanden ontbreken: satijnzwammen, koraalzwammen, aardtongen, mosklokjes en barsthoeden. In 'onze' berm groeien ook gele knotszwam, papilsatijnzwam en fijngeschubde aardtong. Bovendien ontdekten we hier in 2004 de zeer zeldzame grauwe sikkelskoraalzwam. De IBW-berm is hiervan zowaar de twee-

de bekende vindplaats in Vlaanderen. Jaarlijks siert onder een linde ook de netstelige heksenboleet de berm en groeit op deze plaats ook de witte zijdetruffel. Bij voortzetting van het maaibeheer en de nulbemesting zal het aandeel schrale plekken verder toenemen. We kijken alvast uit naar nog meer fraaie soorten.

Contactpersoon:

Ruben Walley, tel: 054-43 71 26; e-mail: ruben.walley@inbo.be

Jaarverslag IN en activiteitenverslag IBW beschikbaar

In onze jaarverslagen vind je een overzicht van het onderzoek aan onze instituten en van onze medewerkers. Het jaarverslag van het IN kan je downloaden op www.instat.be, het activiteitenverslag van het IBW vind je op www.ibw.vlaanderen.be.

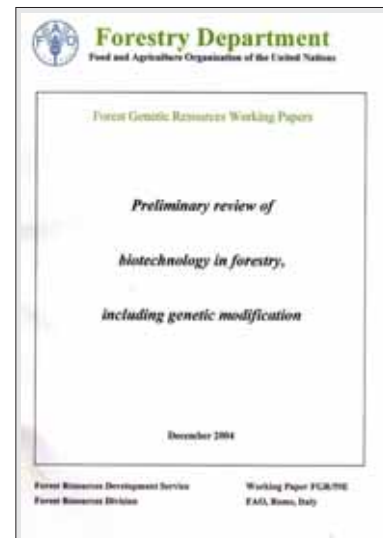
Biotechnologisch onderzoek van bomen in de lift

De Food and Agricultural Organization (FAO) van de Verenigde Naties publiceerde eind 2004 een rapport over genetisch onderzoek in de bosbouw. Biotechnologie is wereldwijd al sterk ingeburgerd in het bosbouwonderzoek: in de laatste 10 jaar vonden biotechnologische activiteiten plaats in meer dan 80 landen en op 142 soorten.

Slechts een klein deel (19%) van het onderzoek richt zich op de ontwikkeling van genetisch gemodificeerde organismen. De meeste studies gaan over genetische diversiteit, genetische kaarten en vegetatieve vermeerdering van planten in het labo (*in vitro*). Het grootste deel van het biotechnologisch onderzoek (63%) gebeurt op de soorten den, eucalyptus, spar, populier, eik en acacia.

Het onderzoek naar genetisch gemodificeerde boomsoorten

gebeurt hoofdzakelijk in het labo. China is het enige land dat deze toepassing al gecommercialiseerd heeft. Sinds 2002 worden twee populierenklonen, waarbij een gen is ingebouwd dat de bomen resistent maakt tegen bladete insecten, op grote schaal vermeerderd. China plantte hiervan al meer dan 1,4 miljoen bomen (ongeveer 400 ha). De genetisch gemodificeerde populieren zijn in vele Chinese boomkwekerijen terecht gekomen tussen populieren die niet genetisch gemodificeerd zijn. Aangezien ze op zicht niet van elkaar te onderscheiden zijn, is er verwarring ontstaan

over welke bomen nu genetisch gemodificeerd zijn en welke niet. Hierdoor kunnen de Chinezen nauwelijks nog bijhouden waar en hoeveel genetisch gemodificeerde populieren worden aangeplant. Omdat China nog heel wat natuurlijke bronnen van populier bevat, vrezen wetenschappers voor een ecologische ramp.

Je vindt het FAO rapport over biotechnologie in de bosbouw op <http://www.fao.org/documents>.

Contactpersoon:
An Vanden Broeck, tel.: 054-43 71 25;
e-mail: an.vandenbroeck@inbo.be

Autochtone bomen en struiken in het Meetjesland

Sinds 2004 werkt het IBW mee aan een leader+project dat de waarde van autochtone bomen en struiken in het Meetjesland onderzoekt. De belangstelling voor autochtoon plantsoen stijgt overal in Vlaanderen, om bossen aan

te planten maar ook om het landschap te herstellen. Heel wat bosbouwkundig plantsoen dat in de handel aangeboden wordt, is opgekweekt uit zaad dat uit buitenlandse bestanden afkomstig is. Dit materiaal kan minder aangepast zijn aan onze lokale groeiomstandigheden.

Het leader+project wil nagaan in hoeverre de lokale autochtone herkomsten in het Meetjesland verschillen van andere herkomsten in Vlaanderen en in Europa. Hiertoe neemt het project meidoorn, boomvormende wilgen en haagbeuk onder de loep. Er wordt op twee niveaus gekeken: teelttechnisch visueel (uitwendige verschillen, groei-kracht, ziekteresistentie,...) en genetisch (met behulp van

moleculaire merkers die stukjes DNA oplichten). Het project is een samenwerking tussen het IBW, het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek - Departement voor Plantengenetica en -veredeling (CLO-DvP) in Merelbeke en de privé-kweker B&C Van Hulle in Maldegem.

In het najaar van 2004 verzamelden we haagbeukzaad, afkomstig van 11 herkomsten: 2 buitenlandse, 2 Waalse en 7 autochtoon gequoteerde Vlaamse (1 in Meetjesland). We hebben dit zaad uitgezaaid aan het IBW. Voor meidoorn oogstten we bessen op 17 locaties: 2 Waalse en 15 autochtoon gequoteerde Vlaamse locaties, waarvan 11 oude hagen in het Meetjesland. Deze zaden werden uitgezaaid aan het CLO-DvP. Tenslotte verzamelden we 120 autochtoon gequoteerde boomvormende wilgen in (53 uit het Meetjesland) en we sneden er stekken van die door B&C Van Hulle werden gestoken. Ook werden 67 wilgen gestekt, afkomstig uit het veredelingsprogramma van het IBW. Met al deze planten zullen we herkomstproeven aanleggen. Het genetisch onderzoek, dat uitgevoerd wordt aan het CLO-DvP, focust enkel op meidoorn en haagbeuk.

Contactpersoon:
Kristine Vander Mijsbrugge,
tel.: 054-43 71 46; e-mail: kristine.vandermijsbrugge@inbo.be